

Niepodległość, suwerenność i demokracja w exposés premierów III Rzeczypospolitej

Krystian Kratiuk

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Abstrakt: Dwadzieścia pięć lat po pierwszych polskich częściowo wolnych wyborów w czerwcu 1989 r. oraz po przystąpieniu do Paktu Północnoatlantyckiego Organizacja i Unii Europejskiej, Polacy nadal uważają za ważne pojęcia niezależności i suwerenności. Oba te pojęcia są bardzo często utożsamiane w powszechnej świadomości z demokracją. Przez ćwierć wieku politycy piastujący stanowisko premiera wielokrotnie przywoływali te ważne dla społeczeństwa polskiego wartości. W tym artykule autor potwierdził hipotezę, że premierzy wywodzący się z dawnej opozycji demokratycznej w PRL częściej odwoływali się w swoich exposés do idei: niepodległości, suwerenności i demokracji niż premierzy wywodzący się z partii postkomunistycznych. Analiza wykazała również, że upływ czasu nie umniejsza wagi tego rodzaju zobowiązań sformułowanych przez polityków. Polscy premierzy od 1989 r. – bez wyjątku – popierali integrację Polski w ramach Traktatu Północnoatlantyckiego oraz członkostwo Polski w Unii Europejskiej, mimo że byli świadomi, że Polska poprzez przynależność do organizacji międzynarodowych zmuszona została do porzucenia część swojej suwerenności.

Słowa kluczowe: premier, expose, niepodległość, suwerenność, demokracja

Independence, sovereignty and democracy in the exposés of Prime Ministers of the Poland

Abstract: Twenty-five years after the first Polish partly-free legislative election in June 1989 and after the entrance to the North Atlantic Treaty Organization and to the European Union, the Poles still regard as important concepts of the independence and the sovereignty. Both are very often identified, by many societies, with the democracy. Over the quarter century thirteen politicians hold the office of the prime minister. In their first speeches in the Parliament, Polish prime ministers repeatedly invoked on those important for Polish society values.

In this article author confirmed the hypothesis that the prime ministers descended from the former democratic opposition in PRL referred more often in their exposés to the ideas of the independence, the sovereignty and the democracy, than prime ministers derived from the post communist party. The analysis also revealed that the passage of time does not reduce the number of Polish prime ministers commitments to these ideas. Polish prime ministers since 1989 – without exception – accepted the integration of the Polish Third Republic of North Atlantic Treaty Organization and to the European Union, even though they were aware that Poland abandon for those international organizations part of its sovereignty. This application is also confirmed by the analysis of the most important speeches of the prime ministers in Polish parliament.

Keywords: prime minister, exposé, independence, sovereignty, democracy

Artykuł jest analizą treści *exposés* premierów III Rzeczypospolitej pod kątem używania przez nich – a także rozumienia przez nich – pojęć niepodległości, suwerenności i demokracji. Temat, mimo iż wydaje się być bardzo interesujący z punktu widzenia myślenia o polityce najważniejszych osób w dwudziestopięcioleciu po częściowo wolnych wyborach 1989 r., nie był do tej pory badany.

Expose jest jedną z najistotniejszych wypowiedzi programowych każdego rządu. Prezes Rady Ministrów, skupiający w swoich rękach największy zakres władzy spośród organów wymienionych w polskim prawie, jest zobligowany przez Konstytucję Rzeczypospolitej Polski do wygłoszenia przemówienia, w którym przedstawia Sejmowi program działania rządu wraz z wnioskiem o udzielenie gabinetowi wotum zaufania¹. Premierzy III Rzeczypospolitej byli jednak zobowiązani do wygłoszenia takiego przemówienia już poprzez zapisy z tzw. Małej Konstytucji, a więc nowelizacji ustawy zasadniczej z 1992 r.². Wcześniej nie istniał przymus prawny, ale kolejni Prezesi Rady Ministrów zwyczajowo wygłaszali z mównicy okolicznościowe wystąpienie inauguracyjne działalności nowego rządu³. Można więc wyrazić przekonanie, iż takie wystąpienie premiera, jest bardzo istotną częścią jego praktyki politycznej.

Główną hipotezą niniejszego artykułu będzie założenie, iż słowa „niepodległość”, „suwerenność” i „demokracja” znalazły się w przemówieniu inauguracyjnym pracę na stanowisku Prezesa Rady Ministrów każdego spośród polityków pełniących tę funkcję po wyborach 4 czerwca 1989 r.

Postawiono również następujące hipotezy:

- premierzy odwołujący się do tradycji „Solidarności” używali w swych *expose* słów niepodległość, suwerenność i demokracja częściej niż premierzy wywodzący się z partii postkomunistycznych,
- im więcej czasu minęło od 4 czerwca 1989 r. tym rzadziej odwołania do niepodległości, suwerenności i demokracji padały z ust premierów podczas ich *expose*.

Aby sfalsyfikować lub potwierdzić główną hipotezę musimy postawić następujące pytanie badawcze: jak często w przemówieniach inauguracyjnych pracę na stanowisku Prezesa Rady Ministrów każdego spośród polity-

---

¹ Mówi o tym art. 154 ust. 2 *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*.

² Dz.U. 1992 nr 84 poz. 426. Mówił o tym art. 57. ust. 2. znowelizowanej ustawy zasadniczej.

³ Regulamin Sejmu PRL z 1986 roku mówił w art. 29, ust. 2: „W razie ustąpienia lub odwołania Rządu – Sejm powołuje Prezesa Rady Ministrów i powierza mu przedstawienie wniosku co do składu Rady Ministrów. Wniosek Prezesa Rady Ministrów w sprawie składu Rady Ministrów jest głosowany łącznie”. Nie był to jednak przepis konstytucyjny ani nawet ustawowy. *Expose* w PRL było raczej formą prawa zwyczajowego. Vide: J. Boć, *Komentarz do art. 154, [w:] Konstytucje Rzeczypospolitej oraz Komentarz do Konstytucji RP z 1997 roku*, red. J. Boć, Wrocław 1998.

ków pełniących tę funkcję po wyborach 4 czerwca 1989 r. znalazły się słowa „niepodległość”, „suwerenność” i „demokracja”?

Zadamy także następujące pytania pomocnicze:

- czy premierzy odwołujący się do tradycji „Solidarności” używali w swych *expose* słów „niepodległość”, „suwerenność” i „demokracja” częściej niż premierzy wywodzący się z partii postkomunistycznych?
- czy każdy kolejny premier podczas *expose* rządziej odwoływał się do niepodległości, suwerenności i demokracji?

Badanie przeprowadzono z pomocą techniki analizy treści oraz analizy porównawczej.

Niepodległość, suwerenność i demokracja

Niepodległość rozumiemy jako niezależność państwa od wpływu innych jednostek politycznych. W wielkich organizacji międzynarodowych, nie można w wypadku większości państw europejskich mówić o pełnej niepodległości. Mimo tego w Polsce niepodległość państwa wciąż uważana jest za niezwykle istotną, przynajmniej w dyskursie politycznym. Dzień odzyskania niepodległości kolejni polscy prezydenci nazywali „najcenniejszym darem”⁴.

Suwerenność pojmujemy jako zasadę stanowiącą, iż władza państwowa jest władzą najwyższą, że obce są jej jakiegokolwiek ograniczenia, oraz przez fakt iż pochodzi ona od narodu. Państwo suwerenne można zdefiniować, jako ośrodek władzy zwierzchniej wobec wszystkich innych ośrodków władzy na terenie własnej jurysdykcji, oraz niepodległy wobec

---

⁴ O niepodległości jako sprawie dla narodu najistotniejszej mówili zarówno prezydent Lech Kaczyński jak i prezydent Bronisław Komorowski. „Właśnie w Święto Niepodległości i właśnie w tym tak naznaczonym przez historię miejscu czujemy najmocniej, że Polska to długi łańcuch obywatelskiego trudu, którego my, współcześni Polacy, jesteśmy kolejnym ogniwem. Ogniwem, które ten najcenniejszy depozyt niepodległości ma nie tylko zachować, ale i pomnożyć, tak by służył kolejnym polskim pokoleniom” – fragment przemówienia prezydenta Bronisława Komorowskiego podczas obchodów święta niepodległości, przytoczony za stroną internetową kancelarii Prezydenta RP: <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta/wystapienia/art,131,wystapienie-prezydenta-rp-z-okazji-swiet-niepodleglosci.html>, dostęp 24. 01. 2013; „Powstanie było próbą wywalczenia niepodległego państwa polskiego. Próba może skazać na niepowodzenie, ale konieczną. Bo każdy naród w każdych okolicznościach musi próbować walczyć o niepodległość. To wartość najwyższa, której przecenić się nie da” – fragment przemówienia prezydenta Lecha Kaczyńskiego w przeddzień rocznicy wybuchu Powstania Warszawskiego przytoczony za stroną internetową kancelarii Prezydenta RP <http://www.prezydent.pl/archiwum/archiwum-aktualnosci/rok-2006/art,150,694,hold-obroncom-godnosci-narodu.html>, (dostęp 24.01.2013).

wszelkich zagranicznych rządów – pisze Robert Jackson. Władza suwerenna jest wyłącznym i ostatecznym źródłem prawa w państwie, jak też wszelkich innych zarządzeń i decyzji państwowych. Rządy suwerenne, to rządy wolne, niepodlegające zewnętrznym prawom⁵.

Niepodległość i suwerenność tak w oczach społeczeństw jak i wielu politologów utożsamiane są z demokracją⁶.

W naszej analizie wzięto pod uwagę fragmenty *expose*, podczas których wypowiedziano się na temat niepodległości, suwerenności i wolności, na temat demokracji o którą walczono w czasach komunizmu (a którą w dzisiejszych czasach utożsamia się z niepodległością), ze szczególnym uwzględnieniem wolnościowego ruchu „Solidarność”. Cytowane są również fragmenty które świadczą o stosunku do totalitarnej i autorytarnej przeszłości (w czasach PRL nie można przecież mówić o niepodległości czy suwerenności narodu), a także postawy wobec organizacji międzynarodowych, tj. Unii Europejskiej, NATO i Układu Warszawskiego. Dwie ostatnie kwestie zostały wzięte pod uwagę, dlatego, iż deklarując wstąpienie do każdej z tych organizacji Polska świadomie zrzeka się na jej rzecz części swojej suwerenności⁷.

Analizie podlegała nie tylko liczba konkretnych, interesujących nas w tym artykule słów, których użył dany premier, ale także kontekst ich wypowiedzi, częstotliwość oraz położenie nacisku na to, jak ważne miejsce w jego *expose* zajmuje temat niepodległości, suwerenności czy demokracji. Gdy Prezes Rady Ministrów mówił o sprawach związanych z NATO oraz Unią Europejską, sprawdzono również czy jego stosunek do tych ponadnarodowych organizacji był przychylny oraz czy jest gotów oddać część suwerenności tym podmiotom.

Tadeusz Mazowiecki (premier od 24 sierpnia 1989 do 14 grudnia 1990)

Tadeusz Mazowiecki zadeklarował w swym *expose* chęć budowy demokratycznego państwa.

Trzeba przywrócić w Polsce mechanizmy normalnego życia politycznego. Przejście jest trudne, ale nie musi powodować wstrząsów. Przeciwnie – będzie drogą do normalności. Zasadę walki, która prędzej czy później prowadzi do wyeliminowania przeciwnika, musi zastąpić zasada partnerstwa. Nie przejdziemy inaczej od systemu totalitarnego do demokratycznego⁸

– mówił.

W ciągu 45 lat prawo było w Polsce traktowane instrumentalnie, podporządkowane aktualnym celom politycznym, a obywatele nie mieli poczucia wolności ani świadomości, że prawo ich chroni i jest jednakowe dla wszystkich

– mówił dalej Mazowiecki.

⁵ R. Jackson, *Suwerenność*, Warszawa 2007, s. 23.

⁶ *Ibidem*, s. 105.

⁷ Vide: J. Czaputowicz, *Pojęcie suwerenności*, „Nowa Europa. Przegląd Natoliński”, s. 176–197.

⁸ em/ZŁ, *Mazowiecki – 90 procent za!*, „Gazeta Wyborcza”, nr 78/1989, str. 3. Pozostałe cytaty z *expose* premiera Mazowieckiego pochodzą z tego samego źródła.

Obywatele muszą mieć poczucie wolności, bezpieczeństwa i współuczestnictwa – podkreślał.

Sprawą wielkiej wagi [miało być] podjęcie prac nad nową demokratyczną konstytucją.

Tadeusz Mazowiecki dodał, iż zmienione zostać muszą „rozmiar i rola Służby Bezpieczeństwa w sytuacji przemian demokratycznych i przywracania praw obywatelskich”.

Pierwszy premier III Rzeczypospolitej i ostatni premier PRL przypomniał, że w momencie wygłaszania przez niego expose Polska znajdowała się w strukturach Układu Warszawskiego.

Wobec wszystkich jego uczestników oświadczam, że rząd, który utworzę, będzie ten Układ respektował” – zadeklarował Mazowiecki. Szef rządu zaznaczył jednak, że jego pragnieniem jest, by „Wojsko Polskie nawiązywało do swych najlepszych tradycji, służąc wyłącznie ojczyźnie i narodowi”.

Jan Krzysztof Bielecki (premier od 4 stycznia 1991 do 5 grudnia 1991)

Premier Jan Krzysztof Bielecki na wstępie swojego expose zadeklarował, iż nowy rząd podejmie pracę, aby kształtować rodzącą się wolność, wyraźnie określić jej polityczne i ekonomiczne oblicze⁹.

Oto formułujemy gabinet normalny, już nie pierwszy, ani też ostatni w demokratycznym państwie

– podkreślił. Również idea niepodległości wydała się dla premiera istotną, czemu dał wyraz słowami gabinet, który utworzę, będzie istniał do wolnych wyborów, a więc po nas przyjdzie nie potop, lecz kolejny rząd Rzeczypospolitej”, oraz stwierdzeniem „stojąc na stanowisku rozdziału państwa od Kościoła szanujemy wkład Kościoła w walkę z systemem komunistycznym i jego obecne wysiłki na rzecz moralnego odrodzenia narodu”.

We fragmencie expose poświęconym sferze wojskowości Bielecki zapowiedział pogłębienie procesu unaradawiania sił zbrojnych oraz zadeklarował, że jego rząd „z wielką uwagą traktować będzie sprawy dotyczące armii oraz wszystkich specjalnych służb stojących na straży suwerenności i tajemnic państwa”. Wyraził nadzieję na szybkie wyprowadzenie z Polski wojsk radzieckich.

Rząd będzie nadal prowadził politykę zagraniczną wzmacniając niepodległość państwa

– mówił premier. Drugi Prezes Rady Ministrów III Rzeczypospolitej był pierwszym szefem rządu, który zadeklarował chęć wejścia Polski do Wspólnot Europejskich. Świadczy o tym lakoniczne zdanie, w którym premier zapewnienia, iż celem współpracy ze zjednoczonymi Niemcami

będzie również ułatwienie naszej integracji ze wspólnotami europejskimi.

---

⁹ *Expose Bieleckiego*, „Gazeta Wyborcza”, nr 4/1991, str. 3. Pozostałe cytaty z expose premiera Bieleckiego pochodzą z tego samego źródła.

Jan Olszewski (premier od 6 grudnia 1991 do 5 czerwca 1992)

Jan Olszewski rozpoczął swoje wystąpienie słowami:
Panie Marszałku! Wysoka Izbo! Mam pełną świadomość wielkiej powagi tej chwili, kiedy staję tutaj przed pierwszym wolnym Sejmem III Rzeczypospolitej, pierwszym polskim wolnym Sejmem po przeszło pół wieku¹⁰.

W jakim momencie, w jakich okolicznościach staję tu przed wami, Panie Posłanki i Panowie Posłowie? Dzieje się to niemal dokładnie 10 lat po narzuceniu Polsce stanu wojennego. Jak ogromnie zmieniliśmy od tego czasu nasz kraj. Dość sobie przypomnieć, że przed 10 laty tak wielu z tu obecnych przebywało za kratami [...]. Na wschodzie rozpadają się pozostałości komunistycznego imperium i wyłaniają nowe państwa. Runęła druga w ciągu tego wieku mordercza, totalitarna ideologia – mówił dalej.

Według Olszewskiego w dniu wygłaszania przez niego *expose* Polska była „zagrożona głównie od wewnątrz”. Premier przypominał, iż zagrożenie było wówczas

wynikiem wieloletniej obcej dominacji, [...] [wynikało] z konsekwencji wieloletniej obecności na tym obszarze narzuconego nam i obcego temu narodowi systemu. [...] [Zagrożenie było] także rezultatem trwających ciągle fatalnych skutków stanu wojennego, tych kilku lat bezwzględnej rabunkowej eksploatacji majątku narodowego po 1981 r.

W ten sposób po raz kolejny w sposób jasny premier dał do zrozumienia, że nie może powtórzyć się sytuacja upadku polskiej niepodległości i demokracji. Chwilę później określił komunistyczną konstytucję z 1952 r., mianem „niedostosowanej do [aktualnych] potrzeb”.

Na tym jednak Olszewski nie skończył odcinania się od totalitarnego, niesuwerennego państwa komunistycznego. Stwierdził, iż

naród oczekuje [od rządu] odpowiedzi, ostatecznej odpowiedzi, na pytanie: kiedy skończy się w Polsce komunizm? Chciałbym, aby powołanie przez Wysoki Sejm tego rządu oznaczało początek końca komunizmu w naszej ojczyźnie. I dopiero z tą chwilą ostatecznego oderwania się od systemu komunistycznego uzyskamy również możliwość uwolnienia się od politycznych i moralnych skutków II wojny światowej, możliwość odrobienia skutków utraty niepodległości.

Swoje przywiązanie do idei wolności i niepodległości premier podkreślił po raz kolejny w słowach:

Minione pół wieku walki zbrojnej i cywilnej, jawnej i ukrytej, o niepodległość i prawdę, o wolność i godność człowieka, o prawo do wiary i prawo do uczciwości wymaga nadal moralnego i prawnego rozliczenia, nie tylko w imię prawdy historycznej, także po to, by przeciwstawić się poczuciu moralnej bezkarności, które

¹⁰ *Sprawozdanie stenograficzne z posiedzeń Sejmu RP I kadencji, 1 kadencja, 3 posiedzenie, 1 dzień (21.12.1991)*, <http://orka2.sejm.gov.pl/Debate1.nsf>, dostęp [01. 09. 2013]. Pozostałe cytaty z *expose* premiera Olszewskiego pochodzą z tego samego źródła.

rodzi u jednych cynizm, u drugich zniechęcenie. Bo te pół wieku to był również czas zdrady i zbrodni, kłamstwa i okrucieństwa.

Jan Olszewski mówił o swoim rządzie jako o gabinecie, w którym nie ma „aparaczyków poprzedniego systemu”.

W jego skład wchodzi ludzie z jednego wielkiego obozu obozu wolnościowego, obozu demokracji parlamentarnej. Dzięki temu, mam nadzieję, łatwiej nam będzie osiągnąć wymienioną kompleksowość działań

– wyjaśniał.

Premier zadeklarował, iż dąży do stworzenia sytuacji, w której Polska „będzie pełnoprawnym państwem członkowskim Wspólnot Europejskich”. Uznał również Sojusz Północnoatlantycki za filar bezpieczeństwa europejskiego, i zadeklarował, iż będzie dążył do „wszechstronnego rozwoju powiązań z NATO, jakie umożliwi nasz udział w Północnoatlantyckiej Radzie Współpracy”.

Waldemar Pawlak

(po raz pierwszy premier od 5 czerwca 1992 do 10 lipca 1992)

Waldemar Pawlak w swoim *expose* powołał się na historię ruchu z którego wywodził się on i jego poprzednik, mówiąc: „z różnych stron rozlegały się sprzeciwy albo wątpliwości związane z moim ludowym, a nie solidarnościowym rodowodem. Mogę te wątpliwości zrozumieć, ale nie mogę ich podzielać. Nie przychodzę bowiem, by zawłaszczać tę wielką solidarnościową tradycję, lecz zgłaszam jedynie chęć pracy dla wspólnego dobra. I w imię tego dobra stwierdzam, zwracając się do wszystkich rodaków o życzliwe zrozumienie moich intencji, że kapitału, jakim jest tradycja ‘Solidarności’, nie wolno używać w sposób rentierski”¹¹.

Pawlak dał wyraz swego krytycyzmu wobec niedemokratycznego państwa, jakim była PRL.

W ustroju, który mamy za sobą, występował tylko jeden liczący się podmiot było nim państwo. Jego rząd bezpośrednio wszystkim zarządzał. W ustroju, który tworzymy, podmiotem jest każdy, kto przejawia swą inicjatywę, każdy, kto zajął się biznesem, prowadzi gospodarstwo lub warsztat rzemieślniczy, każdy, kto rzetelnie realizuje zadania na każdym stanowisku pracy

– stwierdził. Raz jeszcze odnosząc się do niedemokratycznej PRL Pawlak zażartował: „Mówimy dużo o dekomunizacji. Osobiście sądzę, że nie dekomunizuje się narodu, który skomunizować się nie dał”.

Zdaniem premiera ludzie oczekiwali od rządu skutecznych działań na rzecz ożywienia gospodarki, a

---

¹¹ *Sprawozdanie stenograficzne z posiedzeń Sejmu RP I kadencji, 1 kadencja, 19 posiedzenie, 1 dzień (01.07.1992)*, <http://orka2.sejm.gov.pl/Debata1.nsf>, dostęp [01.09.2013]. Pozostałe cytaty z *expose* premiera Pawlaka pochodzą z tego samego źródła.

---

tak pryncypialne sprawy, jak demokratyczny ustrój, kontynuacja reformy, likwidacja pozostałości systemu komunistycznego, tzw. dekomunizacja, ujawnianie agentów i inne [...] [sprawy, mieściły się wówczas] na peryferiach społecznych oczekiwań.

Prezes Rady Ministrów podkreślił, iż niezmiennymi jej celami pozostają „umacnianie podmiotowości i suwerenności, zapewnienie bezpieczeństwa i wspieranie rozwoju gospodarczego kraju”. Podkreślił troskę o polską rację stanu, której respektowania domagał się od najważniejszych sił politycznych. Dodał, iż sprawą według niego najważniejszą była ówczesnie integracja Polski z EWG. Nie wypowiedział się natomiast jednoznacznie na temat przystąpienia Polski do NATO.

Hanna Suchocka (premier od 11 czerwca 1992 do 25 października 1993)

Hanna Suchocka już w pierwszych słowach swojego *expose* dała wyraz swojej radości z faktu, iż Rzeczpospolita Polska jest państwem niepodległym:

Panie Marszałku! Panie i Panowie Posłowie! Niepodległość państwa polskiego stała się faktem, którego nikt nie może podawać w wątpliwość. Jej wartość jest tym większa, że nie została подарowana nam przez los, historię, czy obcą władzę. Niezawisła i suwerenna Rzeczpospolita zrodziła się z trudu i walki jej obywateli. Trzy ostatnie lata dowiodły w sposób niezbity, że naród polski sprostał wyzwaniu, jakie postawiła przed nim odzyskana wolność. Trzy ostatnie rządy, mimo, że nie ustrzegły się błędów, rządziły Polską suwerennie, decydując o losach kraju i nie podlegając obcemu dyktatowi. Żadna siła, ani wewnętrzna, ani zewnętrzna, nie zdołała dla swych celów zawłaszczyć państwa polskiego¹².

Premier Suchocka podkreśliła również swoje przywiązanie do idei suwerenności narodu. Zaznaczyła, iż państwo musi kierować się zasadą dobra wspólnego, a to znaczy,

że należy do całego narodu, nie zaś do jednej grupy czy formacji politycznej. Rzeczpospolita zatem powinna być przedmiotem troski wszystkich obywateli.

Niedemokratyczne państwo, jakim była PRL, jej aparat oraz współpracujący z nim obywatele zostali jednoznacznie negatywnie ocenieni przez Hannę Suchocką. W *expose* zaznaczyła, iż dostrzegając

konieczność stworzenia mechanizmów, dzięki którym w życiu publicznym uczestniczyliby wyłącznie ludzie uczciwi, kompetentni, wolni od niejawnych powiązań i nie obciążeni współpracą z komunistyczną policją polityczną na szkodę niepodległości państwa bądź współobywateli.

Po raz kolejny Prezes Rady Ministrów użyła sformułowań będących przedmiotem tej analizy mówiąc:

---

¹² *Sprawozdanie stenograficzne z posiedzeń Sejmu RP I kadencji 1 kadencja, 20 posiedzenie, 1 dzień (10.07.1992)*, <http://orka2.sejm.gov.pl/Debata1.nsf>, dostęp [01.09. 2013]. Pozostałe cytaty z *expose* premier Suchockiej pochodzą z tego samego źródła.

suwerenność i niezawisłość Polski, umacnianie jej bezpieczeństwa oraz tworzenie korzystnych zewnętrznych warunków dla cywilizacyjnego i gospodarczego rozwoju kraju pozostają trwałymi celami polityki zagranicznej naszego państwa.

Pozostając w tematyce międzynarodowej, Suchocka określiła integrację Polski ze Wspólnotami Europejskimi mianem zadania kluczowego. Zapowiedziała, że jej rząd będzie dążył do tego,

aby bezpieczeństwo Polski było równe bezpieczeństwu innych państw europejskich, wiążąc to z przybliżaniem perspektywy członkostwa Polski w Sojuszu Północnoatlantyckim.

Kończąc przemówienie, pierwsza w historii polskiej polityki premier-kobieta powiedziała:

Polska pozbyła się obcej dominacji i złego ustroju bez przelewu krwi, z zachowaniem pokoju. Otrzymaliśmy szansę i obowiązek budowy niepodległości państwa, dostatku rodzin i wolności człowieka. Wierzę, że starczy nam wszystkim obywatelom Polski siły rozumu i woli, aby go wypełnić.

Waldemar Pawlak

(/po raz drugi/ premier od 26 października 1993 do 6 marca 1995)

W drugim *expose* słowo suwerenność padło z ust Waldemara Pawlaka w powiązaniu z potencjałem edukacyjnym („dobro jednostki chcemy postrzegać w harmonii z dobrem państwa. Suwerenność, zwłaszcza gospodarcza, rozwój i dobrobyt nowoczesnego państwa wiążą się ściśle z jego potencjałem edukacyjnym, naukowym i intelektualnym”), a niepodległość w powiązaniu z wojskiem („w wojsku widzieliśmy zawsze gwaranta naszej niepodległości. Dziś siły zbrojne borykają się z wieloma trudnościami, przede wszystkim natury finansowej. Minimalny program rządu to zahamowanie spadku nakładów oraz tworzenie podstaw do stopniowego unowocześniania sił zbrojnych”).

Lider PSL mówił również o niezależności: „pierwsza zmiana, jaką zapowiada nasz rząd, odnosi się [...] do metod i sposobów działania: pragmatyzm, twarde chodzenie po ziemi, spokojne porządkowanie państwa i gospodarki, uparte umacnianie naszej siły i niezależności”¹³.

Waldemar Pawlak zadeklarował również troskę o Polską niepodległość na arenie międzynarodowej, zestawiając tę deklarację z chęcią przystąpienia do Unii Europejskiej i NATO. Wyraził to następującymi słowami:

Naczelnym zadaniem w polityce zagranicznej będzie dbałość o umacnianie naszej niepodległości i suwerenności oraz poprawę pozycji na arenie międzynarodowej. Będziemy respektować cele polityki zagranicznej określone w *Założeniach polskiej polityki bezpieczeństwa* podpisanych przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Są to: integracja z Unią Europejską, zacieśnianie współpracy, a następnie człon-

---

¹³ *Sprawozdanie stenograficzne z posiedzeń Sejmu RP II kadencji, 2 kadencja, 2 posiedzenie, 1 dzień (08.11.1993)* <http://orka2.sejm.gov.pl/Debata2.nsf>, dostęp [01.09.2013]. Pozostałe cytaty z *expose* premiera Pawlaka pochodzą z tego samego źródła.

kostwo w NATO i Unii Zachodnioeuropejskiej oraz aktywna rozbudowa stosunków dwustronnych i współpracy regionalnej. Państwo musi prowadzić politykę zagraniczną opartą na powszechnie uznanej polskiej racji stanu. Na zewnątrz musimy mówić jednym głosem.

Pawlak mówił też o przeszłości. Stwierdził, iż „okres, w którym rząd był świetny i mądry, a społeczeństwo nie nadało się nie ma szans na powtórzenie się w demokratycznym państwie”.

W ostatniej części swojego drugiego *expose*, Waldemar Pawlak zaapelował do wszystkich środowisk o współpracę, aby najsłabsi nie czuli się niepotrzebni i pokrzywdzeni, oraz by nawet najsilniejsi nie byli przekonani o swej bezkarności. Prośbę swą motywował powołując się na tradycje niepodległości:

w życiu ludzi, społeczeństw i państw zdarzają się różne czasy, i łatwe, i trudne, zdarzają się i takie, które były udziałem naszych dziadków i ojców, gdy wygrywając wojnę militarnie, przegrywaliśmy ją politycznie. I przyszedł czas, kiedy kilka pokoleń Polaków nie mogło w pełni korzystać z demokracji i wolności, bo takie były realia tego świata. Dziś w drodze demokracji wolnych wyborów możemy określać naszą przyszłość. Demokracja nie oznacza tylko prostej woli większości, oznacza też poszanowanie praw i zdania mniejszości.

Józef Oleksy (premier od 7 marca 1995 do 7 lutego 1996)

Józef Oleksy został pierwszym premierem III Rzeczypospolitej, który wcześniej był członkiem PZPR. Niejako wychodząc naprzeciw obawom związanym z tym faktem, w swoim *expose* zaznaczył, iż „koalicja PSL i SLD praktyką swojego działania potwierdziła, że demokratyczne wolnorynkowe reformy w Polsce są procesem nieodwracalnym”¹⁴. Dodał, iż do głównych celów jego rządu należeć będzie obrona suwerenności ekonomicznej kraju. Chcąc zakończyć wszelkie dyskusje związane z faktem jego partyjnej przynależności, zaznaczył:

Rzeczpospolita Polska wbrew znanym lękom jednych i nadziejom innych nie będzie PRL-bis. Będzie i być musi demokratycznym państwem prawa, państwem szansy dla ludzi przedsiębiorczych oraz troski i gwarancji minimum socjalnego dla znajdujących się w potrzebie. Będzie państwem suwerennym, będzie spadkobiercą tradycji tolerancji.

„Naszym celem będzie suwerenność, niepodległość i integralność Polski” – zadeklarował premier przechodząc do części *expose* poświęconej polityce zagranicznej. Wyraził przy tym zdecydowaną wolę pełnej integracji z Unią Europejską i NATO oraz wykorzystania możliwości wynikających z realizacji programu Partnerstwa dla pokoju. „Członkostwo Polski w Unii Europejskiej, Unii Zachodnioeuropejskiej i NATO rozumiem jako część poszerzania strefy

---

¹⁴ *Sprawozdanie stenograficzne z posiedzeń Sejmu RP II kadencji, 2 kadencja, 44 posiedzenie, 3 dzień (03.03.1995)*, <http://orka2.sejm.gov.pl/Debate2.nsf>, dostęp [01.09. 2013]. Pozostałe cytaty z *expose* premiera Cimoszewicza pochodzą z tego samego źródła.

bezpieczeństwa i stabilności. Skierowane ku nim nasze aspiracje nie są wymierzone przeciw żadnemu innemu państwu” – powiedział Oleksy.

W tej samej części wystąpienia, premier Oleksy odniósł się do stosunków Polski z jej sąsiadami: „dobre stosunki i wzajemnie korzystna współpraca ze wszystkimi sąsiadami już dziś stanowią podstawową gwarancję naszej suwerenności, politycznego i gospodarczego usytuowania Polski”.

Włodzimierz Cimoszewicz (premier od 7 lutego 1996 do 31 października 1997)

Sformułowanie dotyczące wolności narodu (w tym przypadku chodzi o ideę demokracji) padało w trakcie *expose* Włodzimierza Cimoszewicza w kontekście innych niż Polacy nacji – mniejszości narodowych:

Okolo miliona obywateli naszego kraju to osoby reprezentujące mniejszości narodowe i etniczne. Wolne i demokratyczne państwo gwarantuje im pełną swobodę kultywowania swoich tradycji, tożsamości kultury, języka oraz niedyskryminacyjne traktowanie¹⁵.

Słowo suwerenność pojawia się w tekście wystąpienia Cimoszewicza raz. Premier stwierdził, że „do ważnych osiągnięć ostatnich lat należy ukształtowanie się narodowej zgody wokół podstawowych zadań polskiej, w pełni suwerennej polityki zagranicznej”. W tym kontekście premier poruszył sprawę interesujących nas w tej analizie organizacji międzynarodowych. Stwierdził, że

interesy Polski polegają przede wszystkim na tym, ażeby możliwie najszybciej stać się częścią Unii Europejskiej i Sojuszu Północnoatlantyckiego oraz rozwijać przyjazne i konstruktywne stosunki ze wszystkimi naszymi sąsiadami, w tym z Rosją.

Słowo niepodległość nie pada w *expose* Włodzimierza Cimoszewicza ani razu.

Jerzy Buzek (premier od 31 października 1997 do 19 października 2001)

Jerzy Buzek został premierem rządu stworzonego z dwóch podmiotów – Akcji Wyborczej Solidarność oraz Unii Wolności. Politycy tej koalicji byli w zdecydowanej większości przedstawicielami antykomunistycznej opozycji demokratycznej w PRL. Nowy Prezes Rady Ministrów podkreślił to w pierwszym zdaniu wypowiedzianym podczas wygłaszania swojego *expose*. Powołał się również na tradycję „Solidarności” dając jasno do zrozumienia, czym był dla niego komunizm:

Ruch Solidarności ma swoją długą historię. To właśnie ludzie Solidarności rozpoczęli budowę wolnej i suwerennej Polski. To wielkie, przejmujące wydarzenie

---

¹⁵ *Sprawozdanie stenograficzne z posiedzeń Sejmu RP II kadencji, 2 kadencja, 73 posiedzenie, 1 dzień (14.02.1996)*, <http://orka2.sejm.gov.pl/Debata2.nsf>, dostęp [01.09.2013]. Pozostałe cytaty z *expose* premiera Cimoszewicza pochodzą z tego samego źródła.

---

z polskiej drogi do demokracji sierpień 1980 r. zapoczątkowało zmiany w państwach komunistycznych. Dało to początek końca imperium zła¹⁶.

„Zadanie likwidacji struktur totalitarnego państwa okazało się trudniejsze, niż wcześniej sądziliśmy” – powiedział szef rządu. Chwilę później raz jeszcze podkreślił, jak złym – w jego mniemaniu – okresem historii był okres PRL:

1989 [...] był rokiem początku końca komunizmu w naszym kraju, komunizmu, który mimo prób reform pozostawał niezmiennie ustrojem totalitarnym i przestępczym, w którym nie były respektowane podstawowe prawa i wolności obywatelskie. Komunizmu, który doprowadził do gospodarczego i cywilizacyjnego upadku naszego kraju. Rok 1989 był, jak wspominałem, początkiem końca komunizmu w Polsce.

Aby nie pozostawić cienia wątpliwości co do swojego stosunku do wspomnianej przeszłości, oraz programu na przyszłość, Buzek dodał: „Zrobię wszystko, aby nasz rok 1997 był zapamiętany jako rok początku naprawy państwa, ostatecznego zerwania ze złą przeszłością”. Owe „złej przeszłości” dotyczył również fragment expose poświęcony lustracji. Premier zadeklarował stanowczą chęć przeprowadzenia tego procesu.

Także w kolejnych słowach swojego wystąpienia premier nie stronił od sformułowań dotyczących niepodległości. Zacytował programy ugrupowań, tworzących jego rząd. Państwo które obiecał stworzyć miało być budowane m.in. na umiłowaniu wolności – jak napisano w programie AWS. Przytoczony cytat z programu Unii Wolności brzmiał: „Wolność i niezależność państwowa odzyskana po 1989 r. dała nam szansę na swobodne kształtowanie przyszłości naszej ojczyzny”.

Po raz kolejny o kwestiach będących przedmiotem tej analizy usłyszeliśmy od premiera gdy wypowiadał się na temat stosunków międzynarodowych. Stwierdził on wówczas, iż

[...] niepodległe państwo znaczy suwerenna polityka zagraniczna. Przed ośmioma laty odzyskaliśmy możliwość jej prowadzenia. Można powiedzieć, iż główne kierunki polityki zagranicznej niepodległej Polski są niezmiennie. Po prostu Polska jest i będzie w kręgu cywilizacji zachodniej i to wyznacza naszą politykę.

Premier Jerzy Buzek stwierdził, iż nie ma lepszej gwarancji suwerenności Polski niż przystąpienie do NATO. Priorytetem premier nazwał również szybką integrację ze strukturami Unii Europejskiej. Podkreślił jednak poszanowanie (w czasie tego procesu) polskiej tożsamości.

Kończąc część poświęconą pozycji Polski w Europie i na świecie Buzek raz jeszcze podkreślił, iż „polska polityka zagraniczna w wykonaniu [...]

---

¹⁶ *Sprawozdanie stenograficzne z posiedzeń Sejmu RP III kadencji, 3 kadencja, 2 posiedzenie, 1 dzień (10.11.1997)* <http://orka2.sejm.gov.pl/Debata3.nsf>, dostęp [01.09.2013]. Pozostałe cytaty z expose premiera Buzka pochodzą z tego samego źródła.

rządu (..) [musi być] polityką suwerennej i zdecydowanej obrony polskich interesów, a także polityką, która przekroczy progi gabinetów.

Leszek Miller (premier od 19 października 2001 do 2 maja 2004)

Leszek Miller wygłaszał swoje *expose* w wyjątkowej sytuacji. W Sejmie nie było już wtedy byłego premiera ani liderów partii tworzących poprzednią koalicję. Szef rządu, mówiąc o tej sytuacji powołał się na suwerenność narodu: „To wynik surowej, ale sprawiedliwej oceny poprzedniego rządu i wspierających go polityków. Oceny wystawionej w wyborach przez najwyższego suwerena Rzeczypospolitej przez naród”¹⁷ – mówił. Oprócz tego zdania, suwerenność nie była tematem podnoszonym w tym wystąpieniu. Również słowa wolność i niepodległość nie padły wtedy z mównicy sejmowej z ust premiera Leszka Millera.

25 października 2001 r. szef gabinetu SLD/UP-PSL zadeklarował chęć stworzenia Polski dumnych z siebie i z niej obywateli, „żyjących w poczuciu satysfakcji i zadowolonych z poziomu życia, korzystających z możliwości, które daje obecność w NATO i członkostwo w Unii Europejskiej”.

Marek Belka (premier od 2 maja 2004 do 11 czerwca 2004 oraz ponownie od 11 czerwca 2004 do 31 października 2005)

W pierwszym *expose* Marka Belki nie padły żadne sformułowania, które bezpośrednio odnosiłyby się do polskiej suwerenności czy niepodległości. Jedynie raz podniesiono kwestię komunistycznej historii. Był to fragment przemówienia, w którym premier oświadczył, że nie był tajnym i świadomym współpracownikiem służb PRL.

Premier wykazał zadowolenie z faktu, iż Polska stała się członkiem Unii Europejskiej. „(..) członkostwo w Unii Europejskiej otwiera dostęp do funduszy na inwestycje i modernizację. Będzie niewybaczalnym błędem, jeżeli nie zdołamy w pełni wykorzystać tej szansy”¹⁸ – podkreślił Belka.

W kwestiach związanych z NATO Marek Belka wypowiedział lakoniczne zdanie:

Wywiązujemy się z naszych zobowiązań w Iraku, wspieramy wysiłki na rzecz umocnienia roli ONZ w tym kraju i zaangażowania NATO oraz na rzecz szybkiego przekazania władzy Irakijczykom.

Premier Belka za pierwszym podejściem nie uzyskał od Sejmu wotum zaufania. Udało się to dopiero przy drugim podejściu. W drugim *expose*

---

¹⁷ *Sprawozdanie stenograficzne z posiedzeń Sejmu RP IV kadencji, 4 kadencja 2 posiedzenie, 1 dzień (25.10.2001)*, <http://orka2.sejm.gov.pl/Debata4.nsf>, dostęp [01.09.2013]. Pozostałe cytaty z *expose* premiera Millera pochodzą z tego samego źródła.

¹⁸ *Sprawozdanie stenograficzne z posiedzeń Sejmu RP IV kadencji, 4 kadencja, 75 posiedzenie, 4 dzień (14.05.2004)*, <http://orka2.sejm.gov.pl/Debata4.nsf>, dostęp [01.09.2013]. Pozostałe cytaty z *expose* premiera Belki pochodzą z tego samego źródła.

---

również wyraził zadowolenie z członkostwa Polski w Unii Europejskiej i w NATO. Nie odniósł się do innych analizowanych w tym artykule kwestii.

Kazimierz Marcinkiewicz

(premier od 31 października 2005 do 14 lipca 2006)

Kazimierz Marcinkiewicz w pierwszych słowach swego najważniejszego sejmowego wystąpienia podkreślił, iż jego partii – Prawu i Sprawiedliwości – suwerenny naród udzielił największego poparcia.

To powód do dumy, jestem bowiem jedenastym z kolei premierem, który po odzyskaniu niepodległości staje, wraz z Radą Ministrów, przed Wysokim Sejmem, prosząc o udzielenie wotum zaufania¹⁹.

Nowy premier odniósł się do czterech lat rządów SLD. „Nie takie państwo wymarzyliśmy sobie, gdy odzyskiwaliśmy suwerenność w 1989 r. Dziś musimy powrócić do marzeń pokoleń, którym nie dane było żyć w niepodległej ojczyźnie”. Wezwał do budowy nowej, IV Rzeczypospolitej. W jego mniemaniu nie miała ona być „zaprzeczeniem trzeciej, tylko urzeczywistnieniem jej niespełnionych nadziei, nadziei, jakie spełniać powinno państwo suwerenne, demokratyczne i solidarne”. Marcinkiewicz zaznaczył, iż za hasłem IV RP nie stało „myślenie magiczne”, tylko chęć wyraźnego rozgraniczenia państwa niepodległego, i brzemienia komunizmu. „Plan budowy IV RP [...] [opierał] się na przekonaniu, że niepodległe i bezpieczne państwo polskie jest bezcennym dobrem, wartym każdego wysiłku i każdej ofiary” – dodał.

Jak istotną sprawą była w przemówieniu premiera niepodległość, świadczy poniższy cytat:

Wysoki Sejmie! Kalendarz sprawił, że stoję dziś przed Wysokim Sejmem w wigilię Święta Niepodległości. To nader odpowiedni moment, by jasno powiedzieć, że wybiegająca ponad doraźność troska o sprawy, od których w sposób istotny zależy niepodległy byt Polski i los narodu, nie powinna być ograniczana logiką księgowego. Choć wszystko kosztuje, są rzeczy, które nie mają ceny. Interesu narodowego nie można wystawiać na przetarg, to główna zasada, którą zamierzam kierować się jako premier.

Kwestia niepodległości w *expose* Kazimierza Marcinkiewicza pojawiła się raz jeszcze przy omawianiu systemu sprawiedliwości. Szef rządu powiedział, iż sędziowie, prokuratorzy i policjanci,

[...] którym brak profesjonalizmu i [którzy legitymizują] niejasne powiązania, nie dają rękami lojalności wobec niepodległego państwa. Nie będzie dla nich miejsca w służbie publicznej

– dodał.

---

¹⁹ *Sprawozdanie stenograficzne z posiedzeń Sejmu RP V kadencji, 5 kadencja, 2 posiedzenie, 2 dzień (10.11.2005)* <http://orka2.sejm.gov.pl/Debata5.nsf>, dostęp [01.09.2013]. Pozostałe cytaty z *expose* premiera Marcinkiewicza pochodzą z tego samego źródła.

Prezes Rady Ministrów dał także wyraz swojej niechęci do komunizmu. Stwierdził, iż „fakt, że ponad 10% wyższych oficerów policji zdobywało pierwsze szlify w Służbie Bezpieczeństwa, nie może być uważany za naturalny 16 lat po upadku PRL”.

W sprawie organizacji międzynarodowych, premier stwierdził, iż „integracja w strukturach Unii Europejskiej jest gwarantem naszego rozwoju i dobrobytu, a sojusz ze Stanami Zjednoczonymi w ramach NATO – gwarantem bezpieczeństwa. Obydwe opcje, europejska i atlantycka, nie powinny ze sobą konkurować, lecz muszą się wzajemnie uzupełniać i harmonizować. To wymóg polskiej racji stanu”.

W przemówieniu premiera raz jeszcze znajdujemy odniesienie do kwestii wolności Polski i Polaków. Marcinkiewicz uznał za „bardzo istotne powołanie do życia Muzeum Wolności – Muzeum Historii Polski”.

Jarosław Kaczyński (premier od 14 lipca 2006 do 16 listopada 2007)

Po raz pierwszy kwestie będące przedmiotem tej analizy zostały w przemówieniu Jarosława Kaczyńskiego poruszone, gdy wypowiadał się on na temat polskiej rodziny. Przypomniał dokument Sejmu IV kadencji – „deklarację o suwerenności Polski w dziedzinie kultury i w dziedzinie obyczaju”²⁰. Po raz kolejny premier nawiązał do interesującej nas tematyki poruszając temat skolaryzacji.

Polskie społeczeństwo ma dzisiaj zasób intelektualny, a w niemałej mierze także kulturowy, znacznie większy niż 16 lat temu. To jest nasz największy sukces od tego czasu, oczywiście poza niepodległością i demokracją.

Kaczyński nazwał Centralne Biuro Antykorupcyjne pierwszą ze służb specjalnych wywodzącą się z niepodległej Polski. Zadeklarował, iż jego rząd „w pełni [...] [będzie] popierać budowę Muzeum Historii Polski, Muzeum Wolności”.

Premier Kaczyński zaprezentował także swoje stanowisko w kwestii stosunku do PRL. Mówił o „skansenach PRL” w polskich placówkach dyplomatycznych i konieczności zmiany tego stanu rzeczy. Poparł też ideę lustracji.

Kiedy premier przeszedł do omawiania planów polityki zagranicznej, przypomniał, iż Polska jest członkiem NATO. Wyraził głębokie przekonanie o konieczności przedłużania tej sytuacji. Premier mówił również o przynależności Rzeczypospolitej do Unii Europejskiej. Zaznaczył, iż jest to zasadniczym wyznacznikiem pozycji kraju. Mocno jednak akcentował swoje wątpliwości co do działania organizacji.

Będziemy zabiegać o to, żeby rozszerzenie Unii Europejskiej oznaczało realne [...] rozszerzenie zakresu przedmiotów, które uczestniczą w decyzjach

---

²⁰ *Sprawozdanie stenograficzne z posiedzeń Sejmu RP V kadencji, 22 posiedzenie, 2 dzień (19.07.2006)*, <http://orka2.sejm.gov.pl/Debata5.nsf>, dostęp [01.09.2013]. Pozostałe cytaty z *expose* premiera Kaczyńskiego pochodzą z tego samego źródła.

– mówił.

Będziemy także zabiegać, (...) o to, żeby Polska zachowała pełną suwerenność w sprawach kultury i obyczajów. Ustawodawstwo, regulacje prawne Unii Europejskiej nie obejmują tych spraw i nie powinny obejmować. Polska, powtarzam, chce zachować tutaj swoją odrębność.

– powiedział Kaczyński.

Donald Tusk (premier od 16 listopada 2007)

Premier Donald Tusk mówił w *expose* o dumie, wynikającej ze stałej obecności w narodowej wspólnoty.

Jestem dumny, że jestem z wami i zawsze byłem z wami: w chwilach próby najtrudniejszej – w latach osiemdziesiątych, wtedy, kiedy wyzwania w Polsce niepodległej czasami przerastały nasze umiejętności i możliwości w latach dziewięćdziesiątych, i w tych ostatnich dniach, właśnie 21 października²¹

– powiedział.

Podziękował Polakom za szansę, jaką otrzymała jego partia i zwrócił uwagę

[...] że niespotykana dotąd w Polsce niepodległej liczba wyborców zdecydowała się pójść do wyborów, zdecydowała się stać czasami w wielogodzinnych kolejkach [...]

i zagłosowała na Platformę Obywatelską. Zaznaczył swoje przywiązanie do wolności i demokracji, mówiąc: „to, co jest największym osiągnięciem tego 21 października, to to, że ludzie odczuli, iż demokracja w Polsce działa, że po dwóch latach, [...] oceny krytyczne przeważyły nad ocenami pozytywnymi”.

Donald Tusk zadeklarował, że rząd PO–PSL „gwarantuje Polakom wolność, swobodę działania, wyzwolenie pozytywnej energii i równocześnie pomoc zawsze tam i zawsze wtedy, kiedy ona jest potrzebna, tym, którzy tej pomocy potrzebują”. Powołał się przy tym na tradycję walki z komunizmem i opozycji demokratycznej. „Premier powołał się na hasło Jana Pawła II: „Nie ma wolności bez ‘Solidarności’ ”.

Premier podkreślił z całą mocą

[...] że zapóźnienia związane z wieloletnimi rządami władzy totalitarnej, zapóźnienia jeśli chodzi o obywatelstwo wynikające z dziedzictwa komunizmu wymagają od władzy centralnej większego nacisku, większej otwartości, większej gotowości do wspierania sektora pozarządowego. [...] Realne odchodzenie od tego ponurego dziedzictwa PRL-u, w którym państwo miało ambicję, aby podejmować prawie wszystkie decyzje za obywatela, to wyposażanie ludzi w możliwości działania inne niż poprzez administrację państwową.

---

²¹ *Expose* premiera Tuska, <http://www.poprzedniastrona.premier.gov.pl/s.php?id=1389&path=10325> Strona internetowa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, [dostęp] 01.09.2013 r. Pozostałe cytaty z pierwszego *expose* premiera Tuska pochodzą z tego samego źródła.

Według Donalda Tuska cały świat powinien w 2009 r. upamiętnić w Polsce rocznicę upadku komunizmu i wybuchu II wojny światowej.

Prezes Rady Ministrów podkreślił, że „najlepszą gwarancją bezpieczeństwa Polski jest nasza obecność w strukturach NATO i oczywiście członkostwo w Unii Europejskiej”.

Donald Tusk raz jeszcze powołał się na tradycję „Solidarności”. Ostatnią część swego *expose* zadedykował bowiem wszystkim ludziom „Solidarności”, gdyż uważał, „że ten wielki, nowoczesny, mądry mit ‘Solidarności’ roku ‘80 jest prawdziwym mitem założycielskim naszej niepodległej Rzeczypospolitej. Pamiętam, że ten fundament budowaliśmy razem, bo wiedzieliśmy właśnie wtedy, że te zasadnicze dla Polaków wartości, a najczęściej mówiliśmy wówczas o wolności i solidarności, mogą nas łączyć”.

W wygłoszonym cztery lata później, drugim *expose* premiera Donalda Tuska, nie znalazło się słowo niepodległość, suwerenność czy demokracja. Szef rządu skupił się na kwestiach gospodarczych, powołując się na światowy kryzys ekonomiczny. Prezes Rady Ministrów nie mówił też nic o sprawach dotyczących Unii Europejskiej czy NATO, pozostawiając kwestie stosunków Polski z tymi organizacjami ministrowi spraw zagranicznych, którego wystąpienie w Sejmie zapowiedział.

Podsumowanie

Z powyższej analizy wynika, że kwestie niepodległości, suwerenności i demokracji, były wspominane w *expose* przez niemal wszystkich premierów III Rzeczypospolitej. Za wystarczająco istotne by zawrzeć je w *expose* uznali je wszyscy premierzy po 1989 r. z wyjątkiem Marka Belki, który w żadnym ze swych dwóch omawianych tutaj wystąpień nie odniósł się do tych kwestii. Zabrakło ich także w drugim *expose* Donalda Tuska.

Wszyscy premierzy, oprócz Tadeusza Mazowieckiego, popierali w integrację Polski z Unią Europejską oraz NATO, a po wstąpieniu do tych organizacji, szefowie rządów obecność w nich uważali za wartość pozytywną.

W zamieszczonej poniżej tabeli zawarto dokładne dane – ile razy każdy z wygłaszających *expose* premierów użył słowa niepodległość, suwerenność lub demokracja, mając na myśli państwo polskie lub polski naród.

PREMIER / SŁOWO	Niepodległość	Suwerenność	Demokracja
Tadeusz Mazowiecki	1	0	5
Jan Krzysztof Bielecki	2	1	2
Jan Olszewski	7	1	16
Waldemar Pawlak 1	0	1	2
Hanna Suchocka	3	3	2
Waldemar Pawlak 2	3	2	6
Józef Oleksy	1	4	7
Włodzimierz Cimoszewicz	0	1	11
Jerzy Buzek	4	4	7
Leszek Miller	0	1	0

Marek Belka 1	0	0	0
Marek Belka 2	0	0	0
Kazimierz Marcinkiewicz	6	3	6
Jarosław Kaczyński	2	2	2
Donald Tusk 1	4	0	10
Donald Tusk 2	0	0	0

Analiza wykazuje, iż zdecydowanie częściej do niepodległości, suwerenności, wolności czy demokracji odnosili się politycy reprezentujący partie postsolidarnościowe (zaliczamy do nich Mazowieckiego, Bieleckiego, Olszewskiego, Suchocką, Buzka, Marcinkiewicza, Kaczyńskiego i Tuska). Na każde wystąpienie premiera, który stanowisko Prezesa Rady Ministrów zajmował z rekomendacji partii postsolidarnościowej średnio przypadało 3,22 słowa niepodległość, 1,55 słowa suwerenność i 5,55 słowa demokracja.

Politycy reprezentujący gabinety tworzone przez partie postkomunistyczne i lewicowe używali tych słów znacznie rzadziej. Słowo niepodległość pada w ich wystąpieniach 0,66 razy, suwerenność 1,33 razy a słowo demokracja 4,33 razy. W sześciu *expose* polityków postkomunistycznych słowo niepodległość pada czterokrotnie, z czego raz tylko z ust innego polityka niż Waldemar Pawlak.

Największą ilość różnorodnych odniesień do interesujących nas w tym artykule słów odnajdujemy w treści *expose* premiera Jana Olszewskiego. Bardzo często szefowie rządów postsolidarnościowych powoływali się na historię Polski, oraz odnosili się do niedemokratycznego okresu (i osób niegdyś go legitymizujących). Premier Donald Tusk, najczęściej spośród wszystkich Prezesów Rady Ministrów odnosił się do niepodległościowego ruchu, jakim była „Solidarność”.

Inaczej do tych spraw podeszli politycy obozu postkomunistycznego. Skupili się oni na opisie polityki współczesnej, nie nawiązując zbyt często, a w przypadku np. Włodzimierza Cimoszewicza w ogóle, do historii Polski, traconej i odzyskiwanej niepodległości, czy idei suwerenności narodu.

Najczęściej kwestie będące przedmiotem powyższej analizy – spośród polityków z korzeniami w PZPR – poruszał Józef Oleksy, jednak czynił to zdecydowanie rzadziej, niż którykolwiek z polityków dawnej opozycji demokratycznej.

Słowo demokracja było tym spośród analizowanych, które w wystąpieniach premierów przed Sejmem padało najczęściej, bo aż 76 razy. Najczęściej używali go Jan Olszewski (16 razy) oraz Włodzimierz Cimoszewicz (11 razy), Donald Tusk mówił o niej 10 razy. O niepodległości szefowie rządów mówili łącznie 35 razy, z czego 7 razy Jan Olszewski i 6 razy Kazimierz Marcinkiewicz. O suwerenności wspomniano 23 razy, najczęściej – czterokrotnie – robili to Józef Oleksy i Jerzy Buzek. Nie jest więc prawdziwa hipoteza, według której im więcej czasu minęło od 4 czerwca 1989 r. tym rzadziej premierzy w *expose* mówili o niepodległości, suwerenności i demokracji.

Bibliografia

Opracowania

Konstytucje Rzeczypospolitej oraz Komentarz do Konstytucji RP z 1997 r., red. J. Boć, Wrocław 1998.

Jackson R., *Suwerenność*, Wydaw. Sic!, Warszawa 2007.

Czasopisma

Czaputowicz J., *Pojęcie suwerenności*, [w]: „Nowa Europa. Przegląd Natoliński” nr 2/2010.

em/ZŁ, *Mazowiecki – 90 procent za!*, „Gazeta Wyborcza”, nr 78/1989.

Expose Bieleckiego, „Gazeta Wyborcza”, nr 4/1991.

Źródła internetowe

Sprawozdanie stenograficzne z posiedzeń Sejmu RP I kadencji, 1 kadencja, 3 posiedzenie, 1 dzień (21.12.1991), <http://orka2.sejm.gov.pl/Debata1.nsf>

Sprawozdanie stenograficzne z posiedzeń Sejmu RP I kadencji, 1 kadencja, 19 posiedzenie, 1 dzień (01.07.1992), <http://orka2.sejm.gov.pl/Debata1.nsf>

Sprawozdanie stenograficzne z posiedzeń Sejmu RP I kadencji 1 kadencja, 20 posiedzenie, 1 dzień (10.07.1992), <http://orka2.sejm.gov.pl/Debata1.nsf>

Sprawozdanie stenograficzne z posiedzeń Sejmu RP II kadencji, 2 kadencja, 2 posiedzenie, 1 dzień (08.11.1993), <http://orka2.sejm.gov.pl/Debata2.nsf>

Sprawozdanie stenograficzne z posiedzeń Sejmu RP II kadencji, 2 kadencja, 44 posiedzenie, 3 dzień (03.03.1995), <http://orka2.sejm.gov.pl/Debata2.nsf>

Sprawozdanie stenograficzne z posiedzeń Sejmu RP II kadencji, 2 kadencja, 73 posiedzenie, 1 dzień (14.02.1996), <http://orka2.sejm.gov.pl/Debata2.nsf>

Sprawozdanie stenograficzne z posiedzeń Sejmu RP III kadencji, 3 kadencja, 2 posiedzenie, 1 dzień (10.11.1997), <http://orka2.sejm.gov.pl/Debata3.nsf>

Sprawozdanie stenograficzne z posiedzeń Sejmu RP IV kadencji, 4 kadencja 2 posiedzenie, 1 dzień (25.10.2001), <http://orka2.sejm.gov.pl/Debata4.nsf>

Sprawozdanie stenograficzne z posiedzeń Sejmu RP IV kadencji, 4 kadencja, 75 posiedzenie, 4 dzień (14.05.2004), <http://orka2.sejm.gov.pl/Debata4.nsf>

Sprawozdanie stenograficzne z posiedzeń Sejmu RP V kadencji, 5 kadencja, 2 posiedzenie, 2 dzień (10.11.2005) <http://orka2.sejm.gov.pl/Debata5.nsf>

Sprawozdanie stenograficzne z posiedzeń Sejmu RP V kadencji, 22 posiedzenie, 2 dzień (19.07.2006), <http://orka2.sejm.gov.pl/Debata5.nsf>

Expose premiera Tuska, <http://www.poprzedniastrona.premier.gov.pl/s.php?id=1389&path=10325>

Wystąpienie prezydenta RP z okazji święta niepodległości, <http://www.prezydent.pl/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta/wystapienia/art,131,wystapienie-prezydenta-rp-z-okazji-swieta-niepodleglosci.html>

Hold obrońcom godności narodu <http://www.prezydent.pl/archiwum/archiwum-aktualnosci/rok-2006/art,150,694,hold-obroncom-godnosci-narodu.html>